

L'adjectiu i l'adverbi «menys»

JAUME VALLCORBA I ROCOSA

La llengua catalana té des de molt antic l'adjectiu i adverbi *menys*, i també des de bon començament usava el sinònim *manco*.

El cas és que amb el pas del temps l'un i l'altre anaren perdent ús. Modernament, *manco* s'ha mantingut quasi solament a les Balears, i *menys* restà viu quasi només al sud del País Valencià. Aquest darrer mot, la llengua literària l'ha recuperat en tot el territori, amb la lloable finalitat d'eliminar-ne el castellanisme *menos*, que s'hi havia estès força. No hi ha res a dir, al reviscolament i popularització de *menys*. Tanmateix, els tractadistes crec que han oblidat de fer constar que, a part la penetració de *menos*, el poble inventà i usà sovint unes altres maneres de dir-ho, que són ben pròpies de la nostra llengua i crec que també convindria de recordar-les i fer-les servir en convivència amb *menys*, si més no perquè no es perdin solucions lingüístiques igualment pròpies.

El diccionari Fabra i el de l'Institut d'Estudis Catalans, en definir el mot *menys*, diuen que significa *més poc*, *no tan*, *no tant*. Aquests conjunts de dos mots són precisament els substituïts de *menys* i de *menos* que era corrent que la gent fes servir quan jo era jovenet i que jo mateix també emprava (a més de *menos*, algunes vegades).

A continuació transcriu uns textos del diari en què, lícitament, fan servir *menys*, però que jo substitueixo per *més poc/a/s/ques*, amb què comprovem que la dicció resulta natural i clara:

«Actualment interessen els porcs amb *més poc* greix, encara que això els causi anorèxia nerviosa.»

«La Diagonal registra *més poques* cues d'entrada el primer dia que torna a tenir set carrils.»

«Com més va *més pocs* imperis o estats plurinacionals resten a Europa.»

«La corrupció i l'amiguisme són més fàcils com *més poca* democràcia hi ha.»

«De tots tres ell era el que *més poc* parlava», o canviant la situació de l'ad-

verbi *més poc*, que resulta més ben dit: «De tots tres ell era el que parlava *més poc*.»

Substituïm ara *menys* per *no tan* o *no tant*, a fi de comprovar que el text continua igualment clar i natural.

«Ja hi ha estats en recessió i l'única pregunta és si serà molt dura o *no ho serà tant* (si serà més dura o ho serà *menys*).»

«He pensat: ja que tenim la pilota, intencem *no córrer tant* i defensar millor.»

«*No és tan* difícil com em pensava (És *menys* difícil que no em pensava.)»

De vegades hi ha textos en què podem fer servir *més poc* i *no tant*:

«La realitat és que econòmicament França *no és tan* important com el sol Estat nord-americà de Califòrnia, i la Xina ho és *més poc* que fins i tot l'Estat també nord-americà de Texas.»

«De debò podem creure que *no serem tan* provincians si ens tornem més poc catalans?»

I encara hem de dir més coses sobre les formes catalanes relacionades amb la paraula *menys*, perquè aquesta paraula intervé en contextos molt diferents. Així, *menys* era substituït per *no arribar a* en exemples com els següents:

«Si aquests premis són més que uns premis és perquè el país *no arriba a* ser un país (és perquè el país és *menys* que un país).»

«Això és esdevenir un provincianisme vergonyós que *ni arribaria a* res (que seria *menys* que res).»

«En aquesta paperina *no arriba a* haver-hi dos quilos de nous (o bé, hi ha dos quilos *encara no* de nous).»

Alguna vegada la construcció amb *menys* és notablement acastellanada. Per exemple:

«La meva vida canviava quan *menys* ho esperava»; en castellà, «cuando *menos* lo esperaba». En català jo ho hauria construït amb *gens*: «La meva vida canviava quan no ho esperava *gens*.»

Hi ha moltes frases fetes en què intervé el mot *menys*. Curiosament, són frases que en castellà apareixen amb igual construcció i amb el mot *menos*. En posarem només uns quants exemples, mostrant que substitueixen altres construccions:

«En aquest paquet n'hi ha *si fa no fa* tres lliures» (*més o menys* tres lliures).

«*Encara sort* (o, *encara bo*) que encara viuen ben avinguts» (*Menys mal* que encara viuen ben avinguts; «*menys mal*» és totalment rebutjable en català).

«Diu que els talibans no estan, *ni de bon tros*, disposats a rendir-se» (en comptes de l'acastellanat «no estan disposats a rendir-se *ni molt menys*»).

«Això no vol dir, *ni de bon tros*, que no es puguin produir temporals» (exemple semblant a l'anterior).

Un altre cas de calc del castellà:

«Les pluges *aniran a menys*», en comptes de, per exemple, «*aniran minvant*».

O encara:

«Però *no és menys cert* que ha estat l'única experiència política laica»,

que canviariem afirmativament en:

«Però *és ben cert* que ha estat...»

De frases fetes que el castellà fa amb *menys* i que el català permet de fer d'una manera diferent, en podeu trobar moltes en els diccionaris de locucions i frases fetes. ♦